

ELEKTRİK ENERJİSİ SEKTÖRÜNDE ÖZELLEŞTİRME GİRİŞİMLERİ VE EMO

Baştarafı 74 üncü sayfada.

Tüketiciler açısından bakıldığında ise işleyiş şöyle: 1MW'in üzerinde gücü bulunan müşteriler "Yetkili Müşteri" olarak tanımlanmakta, bu müşterilerin değişik dağıtım şirketleri arasında seçme şansı bulunmakta, rekabetin ortaya koyduğu koşulları değerlendirerek tercihini bir dağıtım şirketini seçerek yapmaktadır. 1MW'in altındaki tüketiciler ise çok sıkı denetlenen ve uygulanan "Hizmet Standartları Yönetmeliği" ile korunmakta, yukarıda açıklanan rekabet ortamındaki enerji alış-verişinin kendi dağıtım firmasına kazandırdığı avantajlar ölçüsünde rekabetten yararlanma şansı bulunmaktadır. Dağıtım şirketleri ise ikişer yıllık zaman dilimleriyle görevlendirilmektedir.

Bütün bu anlatılan işleyiş ise çok gelişmiş bir bilgisayar denetimli ortamda, tam bir ŞEFFAFLIK sağlanarak sürdürülmektedir. Günlük elektrik üretim ve tüketimine ilişkin bütün veriler gizlenmeksizin ya da tahrif edilmeksizin firmalar arasında sürekli olarak birbirlerine aktarılmaktadır

Şimdi böyle bir işleyişin sağlanması açısından baktığımızda bizim böyle

bir şeffaflığı sağlayabilme olanağımız şu aşamada yok. Firmalarımızın yapılanması açısından yok, piyasaya ve elektrik sektörüne giriş yöntemleri açısından yok, yerleşik iş ahlakı açısından yok. Ve üstelik üretimde yedek güç fazlası bulunmayışı açısından yok. Günlük tarife belirlemede rekabetin (pazarlığın) olabilmesi için üretimde kurulu güç fazlasının da olması gerekir. Bizim ise şu aşamada ve böyle giderse de yakın bir gelecekte böyle bir şansımız yok.

Zaten, bizdeki şirketlerin görevlendirilmesinde 30 yıllık, 70 yıllık görevlendirme sözleşmelerinin yapılmış olması rekabet yaratılması şansını bütünüyle ortadan kaldırmaktadır.

Rekabet olmayınca da "özelleştirme" diye getirilmeye çalışılan düzenlemelerin herhangi bir olumlu işleyişinden söz edilebilir mi?

Özelleştirme Kültürü,
Örgütlenmesi ve Hukuku
Yetersizdir.

Her şeyden önce, elektrik sektöründeki özelleştirme devlet tekeli yerine özel tekellerin

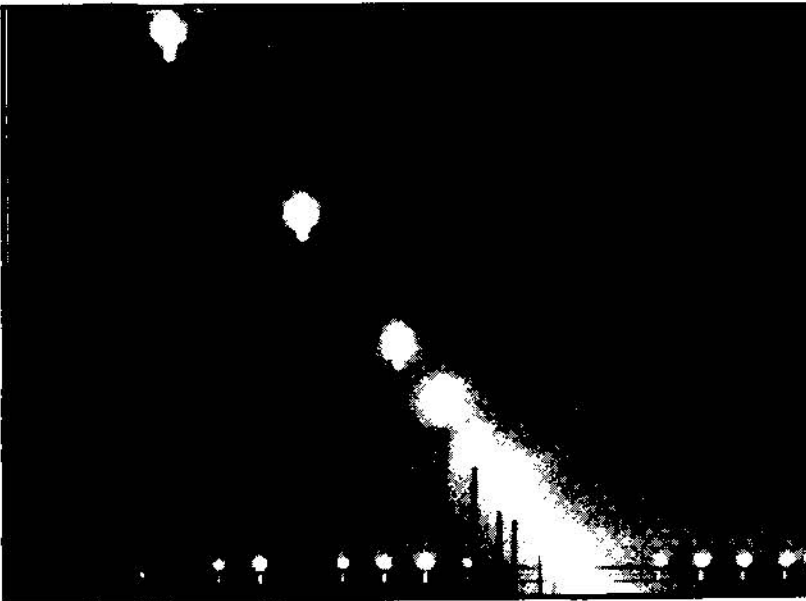
geçmesini getirecektir. Temel mal ve hizmetlerde böyle bir tekelin ortaya çıkması ürkütücüdür. Çünkü, o'nun sakıncalarını dengeleyecek yeterlikte toplumsal dinamikler-örgütlenmeler gelişmediği gibi bunun hukuksal altyapısı da bulunmamaktadır. Siyasi ahlak ve o siyasi ahlakın uygulandığını irdeleyebilecek yurttaşlık bilinci ve örgütlülüğünün yetersizliği de sözü edilen ürkütücü tabloya neden olmaktadır.

Örneğin İstanbul'da AKTAŞ Elektrik A.Ş. nin tekel olmasının gücünü kullanma biçimi, sürekli yakınmalara konu olmuş, uygulamanın muhatabı olan yurttaşlar ve kuruluşlar 22 bin imza toplayarak ilgili bakanlığa vermişler, Danıştay sözleşmesini iptal etmiş ... buna rağmen AKTAŞ bugün hala göreve devam edebilmektedir. Siyasi otoritelerden hiç kimse de bundan rahatsızlık duyuyor gibi görünmemektedir.

AKTAŞ'ın uygulamaları ve Rumeli Elektrik (Uzanlar)'ın ÇEAŞ ve KEPEZ'i ele geçirme operasyonları, elektrik sektöründeki özelleştirmenin, tüketici yurttaşların yakınmalarının ötesinde, özel sektörün-sanayicilerin bizzat kendileri için de nasıl bir tehlikeli silaha dönüşebileceğinin ip uçlarını vermektedir. İstanbul'da daha şimdiden sanayiciler elektrik kesintilerinden yakınır olmuşlardır. Şu aşamada bu kesintiler gerçekten de bir takım teknik ve organizasyon hatalarından kaynaklanıyor olabilir. Ama, var olan denetimsizlik ve ticari ahlak çerçeveleri, bu kesintilerin bir süre sonra kimi firmalara karşı, onları batırmaya-ele geçirmeye yönelik şantaj unsuru olarak da kullanılabilmesi kuşku yaratan neden olmaktadır.

Aslında özel sektörden konuyla ilgilenenler bu tehlikenin farkında. Özelleştirmenin getireceği paylaşımında bir şeyler kaparak bu tehlikeli silahı kendi eline geçirebilme umuduyla bugün için bu duruma ses çıkarmıyor olabilirler. Ama paylaşım tamamlandıktan sonra, açıkta kalanların kendileri de bu tehlikeyi dile getireceklerdir.

Elektrik sektöründeki özelleştirme, bir yerden sonra, bir uzmanlık konusu olmaktan çıkarılarak bir sermaye operasyonu gibi ele

alınabiliyor. Oysa sektörde yılların birikimine, yılların uzmanlık deneyimlerine sahip firmalar, kısa vadeli fırsatçılık kaygılarını aşarak konuya uzun vadeli, objektif ölçütlerle yaklaşabilmeli, bunun diyaloglarını kurabilmeli, zemin ve araçlarını oluşturabilmeler. Örneğin EMSAD bu konuda olumlu bir örnek oluşturmakta ve işlev sergilemektedir. Ama yetmiyor: Sektör boşluğa, konuyu bilmeyenlerin, dilediği gibi çekip çevirme hırslarına terk edilmemelidir.

Devletin Elektrik Enerjisi Sektöründen Elini Çekmesi Olanaksızdır.

Devletin elektrik enerjisi sektöründen elini çekemeyeceğinin gereklerinin önemli bir kısmı şöyle sıralanabilir:

- Kamu mülkiyeti nedeniyle devletin elindeki tesislerin, yasalar ve yeterli özel sermaye birikimi olmaması nedeniyle, mülkiyetinin özelleştirilmesi mümkün görünmüyor. Bu nedenle, devlet hep işin içinde olmak durumundadır.
- Elektrik üretiminde kamunun ortak malı olan doğal kaynakların kullanımının büyük bir ağırlığı olması nedeniyle devlet hep işin içinde olacaktır.
- Enerji iletim sisteminin işletme sorumluluğu her halükarda devlette kalacaktır.
- Şu ana kadarki deneyimin de gösterdiği gibi, özel sektör kâr garantisi yüksek olan bölgelerde görev üstlenmek isteyecektir. Onların dışında kalan tüketimi az, kârlılığı düşük görünen bölgelerin dağıtımı devlette kalacaktır.
- Bugün tahsilat yapılmadığı halde doğu, güneydoğu illerinde güvenlik nedenleriyle elektrik kesintisine gidilememektedir. Elbetteki bu görevi ancak devlet üstlenebilir.
- 1991 yılı verilerine göre (II) Türkiye'deki elektrik enerjisi üretiminin %32,68'i, kurulu gücünün %26.92'sinin bulunduğu, Afşin-Elbistan'ın doğusundaki 19 ilimizde gerçekleştirilmektedir. Bu illerin tüketimdeki toplam payı ise %9.19'dur. İşte böylesi bir dengesizliğin varlığı bile devletin işin içinde olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

*Hiç bir zorlamaya,
şartlanmaya,
önyargıya,
baskılanmaya bağlı
olmaksızın konuyla
ilgili tüm kurum,
kuruluş, firma ve
kişilerin tartışma,
görüş ve önerilerini
sunabileceği
diyaloglar-platformlar
oluşturulmalıdır.
Bu anlamda
sektörün içindeki
unsurlar sektöre ve
birbirlerine sahip
çıkmalıdırlar.*

• Elektrik üretimindeki santrallerin ve birim üretim maliyetlerinin çeşitliliği, elektrik tarifelerinin oluşumunda, rekabet dışında, devletin düzenleyiciliğini gerektirmektedir.

• Yedek güç kapasitesinin ve gelecek yatırım hedeflerinin yeterli olmayışı, özel sermaye açısından ticari çekiciliği olmayan kaynak ve yöntemlerin kullanılmasını da gerektirebilecektir. Bunu ise ancak devlet yapacaktır.

SONUÇ OLARAK

Belirtildiği gibi bir ideolojik-politik tavır olarak sektörümüze dayatılan özelleştirme konusu: başından beri yeteri-sağlıklı irdelemelerden, tartışmalardan yoksun, dar bir çevrede oluşturulan formülasyonlarla gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu çerçevede, bütünlüklü bir görüş oluşturulmadan, eklektik formülasyonlarla özelleştirme yapılmaya çalışılmıştır. Sürekli değişen mevzuat ve TEK'deki sık sık yapılan "reorganizasyonlarla sektör deneme-yanılma yöntemlerine terk edilmektedir.

1984'den bu yana 9 yıldır sürdürülen özelleştirme çalışmalarının ortaya çıkardığı sonuçlar ortadadır; Üretim alanında yap-işlet-devret modeli kapsamında 15 MW'lık Aksu ve 10 MW'lık Hasanlar Hidroelektrik

Santralleri yapılabilmemiş, Dağıtım alanında ise AKTAŞ Elektrik A.Ş. ve KAYSERİ Elektrik A.Ş.'nin görevlendirilmeleri yapılabilmmiştir.

Öte yandan bunca süre boyunca sektörün özelleştirme beklentisi ve baskılanmasına sürüklenmesi, yatırımları, sağlıklı-çağdaş organizasyonları-teknolojileri sektöre yönlendirmeyi aksatmıştır. Yeterince etüdü, ön çalışması yapılmadan sektöre dayatılan arayışlarla sektöre zaman kaybettirilmiş ve elektrik üretim-iletim-dağıtım sistemimizin çökme-çözülme riskleri artırılmıştır. Örneğin küçük de olsa kendi doğal kaynaklarımızın değerlendirilmesine yönelik, yenilenebilir enerji kaynaklarının araştırılmasına ve uygulanmasına yönelik yatırımlar yapılmadığı için ülkemizi önümüzdeki yıllarda elektrik enerjisi darboğazı beklemekte ve nükleer santraldan tek çözüm haline getiren çözümlere mahkum edilmekteyiz.

Bütün bunların ışığında, yıllardır sektörümüzün özelleştirme adı altında ham, kof formüllerle oyalanıyor olmasına artık son verilmelidir.

Hele, günümüzde, tüm toplumsal sorunlarımızın çaresiymiş havasıyla topluma iyice dayatılan "özelleştirme" furyası kapsamında, yeniden deneme-yanılma süreçlerine sürüklenmesine sektörümüzün tahammülü kalmadığı vurgulanmalıdır.

Soruna, elektrik enerjisi üretim, iletim ve dağıtımının nasıl güçlendirilebileceği, modernleştirilebileceği, verimli kılınabileceği açısından yaklaşmanın olanakları yaratılmalıdır. Hiç bir zorlamaya, şartlanmaya, önyargıya, baskılanmaya bağlı olmaksızın konuyla ilgili tüm kurum, kuruluş, firma ve kişilerin tartışma, görüş ve önerilerini sunabileceği diyaloglar-platformlar oluşturulmalıdır. Bu anlamda sektörün içindeki unsurlar sektöre ve birbirlerine sahip çıkmalıdırlar.

Böylece sağlıklı sonuçlar üretebilecek bir süreç yaşanabilecek ve bundan ülkemiz kazançlı çıkacaktır.

KAYNAKÇA

1) Elektrik Mühendisliği Dergisinin değişik sayılarında Özelleştirme ve TEK'e ilişkin çok sayıda yazı yer almıştır. Bunlardan bir kısmı aşağıdaki listede verilmektedir:

<u>SAYI</u>	<u>YIL</u>	<u>SAYFA</u>	<u>KONU</u>
341-342	1987	6	TEK DOSYASI
		41	Türkiye'de Elektrik Sisteminin Gelişimi, Teoman ALPTÜRK
		48	TEK Kanunu
		56	1312 Sayılı Kanunun Gerekçe Raporu
		61-80	TEK Kanununda 1981 Sonrası Yapılan Değişiklikler
345	1987	84	TEK Yasasında Yapılan Değişikliklerin Getirecekleri, Gültekin TÜRKOĞLU
348	1987	281	Türkiye'de Enerji Politikaları ve Elektrik Enerjisinin Planlanması, EMO Enerji Komisyonu
350	1987	359	Türkiye'de Enerji Üretimi, İletimi ve Dağıtımı, Korkut ÖNGÜN
357	1988	252	TEK Dosyası
		254	Türkiye'de KİT'lerin Oluşumu ve Özelleştirilmesi, Ali YİĞİT
361-362	1988	377	Özelleştirme ve Elektrik Enerjisi Sektörü, Teoman ALPTÜRK
361-362	1988	382	TEK'in Özel Kesime Devrinde Önemli Bir Adım, EMO izmir Şubesi
372	1990	5	İstanbul-Anadolu Yakası TEK İşletme Hakkının Özel Sektöre Devri Protesto Edildi ve İptali için Dava Açıldı (Haber)
388	1992	213	AKTAŞ OLAYI (EMO Basın Açıklaması)

2) Birimlerimiz çıkarmakta oldukları bültenlerinde değişik zamanlarda konuyu ele almışlardır. Bunlardan birkaç örnek verilebilir.

EMO Birimi Dönem Sayfa KONU

212 392 - ELEKTRİK MÜHENDİSLİĞİ

İZMİR ŞUBESİ	Mart'92	34	ELEKTRİĞİMİZE İPOTEK TEK'İN YENİDEN YAPILANDIRILMASI PROGRAMI
İZMİR ŞUBESİ	Nisan'92	35	ELEKTRİĞİN ÖZELLEŞTİRİLMESİNDE BİR ÖRNEK: İNGİLTERE
ANKARA ŞB.	May./Haz.'90		TEK'deki Reorganizasyon ve Özelleştirme Girişimleri üzerine: ELEKTRİK HİZMETLERİ NEREYE GİDİYOR
İST. ŞB.	Aralık'92	8	"TEK'in Özelleştirilmesi ve Sonuçları, AKTAŞ Elektrik A.Ş. Uygulamaları" Konulu Panel Yapıldı...

3) • İstanbul Şubesi AKTAŞ Olayı ile yüzyüze olduğundan her bülteninde konuya yer veriyor olmasının ötesinde EYLÜL 1992'de "TEK ÖZELLEŞTİRİLEMEZ" Özel Sayısını yayınladı.

• EMO İZMİR Şubesi ŞUBAT 1992'de "NASIL BİR TEK?" Broşürünü yayınladı.

4) Geniş kitleye açık toplantılardan üç panele değinilebilir:

<u>Düzeni.Birim</u>	<u>Tarih</u>	<u>KONU</u>
İZMİR ŞB.	20.6.1990	TEK'in ÖZELLEŞTİRİLMESİ
İST. ŞB.	19.9.1992	TEK'in ÖZELLEŞTİRİLMESİ ve SONUÇLARI, AKTAŞ ELEKTRİK UYGULAMALARI
ANK, Merkez	26.10.1992	TEK NASIL OLMALIDIR.

5) K. Boratav - E.Türkcan, Türkiye'de Sanayileşme'nin Yeni Boyutları ve KİT'ler, s. 268.

6) a.g.e. s. 269.

7) Nasıl Bir TEK, EMO izmir Şubesi yayını, s. 11.

8) A.Nuran Güner, Özelleştirme; Telekomünikasyon ve Enerji Sektöründeki Etkileri, Elektrik Mühendisliği Dergisi, Sayı: 361-362.

9) T.C.Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun TEK Genel Müdürlüğü 1991 yılı Raporu, sayfa XXIII.

10) Türkiye'de KİT'lerin Özelleştirilmesi Sorunu ve Sistemik Bir Yaklaşım Önerisi, TOBB, Sayfa 57.

11) Türkiye Elektrik İstatistikleri Özeti (1991 yılı sonu) TEK Genel Müdürlüğü Yayını.